

Πρόλογος – Ευχαριστίες

Το βιβλίο αυτό είναι μια συμβολή στην εξαιρετικά περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία για την ανθρωπολογική προσέγγιση της μουσικής. Οι πολύ σημαντικές πρώιμες προσπάθειες των εκδόσεων «Κάλβος» και «Νεφέλη», με τα βιβλία του Bruno Nettl, *Η μουσική στους πρωτόγονους πολιτισμούς* και του John Blacking, *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, αντίστοιχα, αποτέλεσαν για περισσότερο από δύο δεκαετίες τις μοναδικές αυτοτελείς ελληνικές εκδόσεις γύρω από το αντικείμενο, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί και όπως αναπτύσσεται στον διεθνή επιστημονικό ορίζοντα. Στον παρόντα συλλογικό τόμο, έχουμε συγκεντρώσει τρεις σημαντικές και χαρακτηριστικές μελέτες ανθρωπολογίας της μουσικής της δεκαετίας του 1980, οι οποίες ταυτόχρονα σηματοδοτούν και τη σταδιακή στροφή του ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος προς την εθνογραφία του ήχου.

Με την έκδοση αυτή, σε καμιά περίπτωση δεν φιλοδοξούμε να παρουσιάσουμε όλες τις θεωρητικές τάσεις ή τις θεματικές που απασχόλησαν τους ανθρωπολόγους της μουσικής κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Οι τρεις εθνογραφικές μελέτες που παρουσιάζονται εδώ αποτελούν, ωστόσο, κορυφαία δείγματα δουλειάς τριών από τους σημαντικότερους μελετητές του κλά-

δου, οι οποίοι εστίασαν τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα στις κοινωνικές, πολιτισμικές και συμβολικές διαστάσεις της μουσικής και συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός νέου πεδίου ενδιαφερόντων, την εθνογραφική μελέτη του ήχου, το οποίο έχει πλέον σε μεγάλο βαθμό αποδεσμευτεί από τις όποιες αρχικές αναφορές του στη μουσική και αναπτύσσεται προς ποικίλες κατευθύνσεις, αλληλεπιδρώντας με ανάλογους προβληματισμούς και σε άλλους γνωστικούς κλάδους. Στην εισαγωγή, επιχειρώ να τοποθετήσω τις μελέτες του τόμου στα θεωρητικά, μεθοδολογικά και εθνογραφικά τους συμφραζόμενα, ενώ στο επίμετρο προσπαθώ να εξειδικεύσω περισσότερο ορισμένα από τα ειδικότερα ζητήματα που θέτει ο αναπροσανατολισμός των ερευνητικών ενδιαφερόντων προς τον ήχο, καθώς και να αναφερθώ σε ορισμένες πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο των ανθρωπολογικών και των ιστορικών προσεγγίσεων του ήχου.

Οι προσπάθειες των Ελλήνων εθνομουσικολόγων έχουν, για δεκαετίες, επικεντρωθεί κυρίως στη συστηματική μελέτη της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, των τραγουδιών και των χορών, στη συλλογή, την καταγραφή και την έκδοσή τους με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, αλλά και στην αποθησαύριση και ταξινόμηση των υλικών τεκμηρίων της μουσικής δημιουργίας και έκφρασης, μέσα από τις συλλογές μουσικών οργάνων, με κυριότερη ανάμεσά τους τη συλλογή του Φοίβου Ανωγειανάκη. Η έμφαση στη μουσική λαογραφία, τη διάσωση του παραδοσιακού μουσικού πολιτισμού έχει θέσει, σε έναν σημαντικό βαθμό, σε δεύτερη μοίρα την ενασχόληση με νεότερες θεωρητικές αναζητήσεις και την ανανέωση των θεματικών και των ερευνητικών πεδίων.

Οι πιο πρόσφατες, ανθρωπολογικές και ιστορικές, προσεγγίσεις της μουσικής και του χορού στην Ελλάδα έχουν συμβάλει καθοριστικά στην ανανέωση τόσο των θεωρητικών συζητήσεων, όσο και των ερευνητικών πεδίων. Η ελληνική εθνομουσικολογία έχει παρακολουθήσει συστηματικά όλες τις μεταπτώ-

σεις των συγγενών της προσεγγίσεων, της λαογραφίας, της ιστορίας, της ανθρωπολογίας και της μουσικολογίας, και περιμένει τον ιστορικό που θα ασχοληθεί συστηματικά μαζί της. Το βέβαιο είναι ότι τα τελευταία χρόνια, χάρη στις προσπάθειες μιας μικρής αλλά συνεχώς διευρυνόμενης ομάδας μελετητών, έχει αρχίσει να οργανώνεται και να συστηματοποιείται και στην Ελλάδα μια εθνομουσικολογία προσανατολισμένη στην ανθρωπολογία. Θα ήμουν ευτυχής αν το βιβλίο αυτό λειτουργούσε ως μια μικρή συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι τρεις συγγραφείς των άρθρων που περιλαμβάνονται στον τόμο υποδέχτηκαν με ενδιαφέρον και ενθουσιασμό την ιδέα της συλλογικής παρουσίασης της δουλειάς τους στα ελληνικά και με ενθάρρυναν ποικιλοτρόπως στα διαδοχικά στάδια από τη σύλληψη ως την πραγμάτωσή της. Θέλω, από το σημείο αυτό, να τους εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου. Επίσης, ευχαριστώ θερμά τόσο τους συγγραφείς όσο και τον εκδότη του περιοδικού *Ethnomusicology* για την ευγενή παραχώρηση των πνευματικών δικαιωμάτων για την ελληνική μετάφραση των κειμένων.

Η πρόταση για την έκδοση του τόμου, στις εκδόσεις «Αλεξάνδρεια», οφείλεται στον Ευθύμιο Παπαταξιάρχη. Οι οφειλές μου σ' αυτόν κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαπέντε και παραπάνω χρόνων είναι τόσες πολλές και τόσο μεγάλες, ώστε μου είναι δύσκολο να τις εκφράσω με λόγια. Πολλοί συνάδελφοι και φίλοι διάβασαν διαφορετικές εκδοχές της εισαγωγής και του επιμέτρου και έκαναν πολύτιμες υποδείξεις για τη βελτίωσή τους. Οφείλω ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Ευθύμιο Παπαταξιάρχη, το Θεόδωρο Παραδέλλη, τον Παύλο Κάβουρα, την Αλεξάνδρα Μπακαλάκη, τη Μαρία Παπαπαύλου, το Γιάννη Μάνο και το Νίκο Μπουμπάρη. Είχα την ευκαιρία να παρουσιάσω μια πρώιμη εκδοχή του επιμέτρου σε Σεμινάριο του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στη Μυτιλήνη, το Δεκέμβριο του

2003. Τα σχόλια των συναδέλφων μου εκεί στάθηκαν πολύτιμα για την αναθεώρησή του. Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της βιβλιογραφικής έρευνας γι' αυτό το βιβλίο πραγματοποιήθηκε στις βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου του Πρίνστον, από το Δεκέμβριο του 2002 μέχρι και το Φεβρουάριο του 2003, ενόσω ήμουν Επισκέπτης Ερευνητής στο Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών. Είμαι υπόχρεος στα μέλη της επιτροπής του Προγράμματος για την οικονομική υποστήριξη, την εμπιστοσύνη τους και την πολύπλευρη βοήθειά τους.

Τέλος, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους φοιτητές και τις φοιτήτριές μου στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Πανεπιστήμιο Κρήτης, το Πάντειο Πανεπιστήμιο και το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, οι οποίοι με βοήθησαν καθοριστικά να ξεκαθαρίσω και να διατυπώσω με μεγαλύτερη ακρίβεια τις σκέψεις μου, αλλά και να δοκιμάσω στην πράξη την παιδαγωγική χρησιμότητα και εμβέλεια των κειμένων του τόμου. Ίσως να περιττεύει να αναφέρω ότι, έχοντας την αποκλειστική ευθύνη του τόμου, από το στάδιο της επιλογής των άρθρων και της μετάφρασής τους μέχρι το στάδιο της τελικής επεξεργασίας και επιμέλειας των μεταφράσεων, καθώς και της συγγραφής των συνοδευτικών κειμένων, οι όποιες αρετές του οφείλονται σίγουρα και σε άλλους, τα όποια λάθη και παραλείψεις, όμως, βαρύνουν αποκλειστικά εμένα.

Μυτιλήνη, Μάρτιος 2005

Π. Πανόπουλος